

Het verleden als band met je stad

Stadsarchivaris André Vandewalle, een afscheidsportret

Dat in het Stadsarchief van Brugge een grote bedrijvigheid heerst, weet ik nu wel zeker. Toen ik er op een zonnige middag arriveerde voor een gesprek met de zopas (nog behoorlijk actief) gepensioneerde stadsarchivaris, bleken alle ruimtes in het fraaie historische pand aan de Burg bezet. En voor een gesprek ga je natuurlijk ook niet in de leeszaal zitten, want daar zwaait de scepter van de stilte. 'Kom', zei de oud-archivaris, 'ik weet nog twee stoelen en een tafeltje in het schoonmaakkokaaltje staan.' Een interview tussen borstels, veegdoeken en detergents, het was me in veertig jaar nog nooit overkomen. Burgemeester Patrick Moenaert noemt André Vandewalle 'een stijlvolle man die vakkenis koppelt aan een aangename beminnelijkheid'. Daar kan ik vanuit het schoonmaakkamertje nu nog aan toevoegen: een man zonder enig spoor van kapsones, behoorlijk relativerend, genre primus inter pares. In verwed er wat om dat niet alleen de burgemeester maar ook de schoonmaaksters hem op handen droegen.

Foto: Jan Termont.

In het huldeboek *Een privilege voor iedereen*, dat onder meer een bibliografie van zijn werk en een keur uit zijn studies bundelt, schrijft zijn waarnemend opvolger Noël Geirnaert: "André Vandewalle laat in 2008 het Stadsarchief zeker niet in grote verwarring achter." Mijn eerste vraag lag meteen knipogend voor de hand: laat hij het Stadsarchief dan misschien in kleine verwarring achter?

'Ik mag hopen van niet', lacht hij. 'Nee, zeker niet. Een mens heeft het zelden of nooit als in zijn beste dromen, maar ik durf toch zeggen dat ik het huis hier in behoorlijke staat achterlaat. Om te beginnen zijn we in de belangrijkste domeinen van onze activiteit zeker niet achterop geraakt ten opzichte van andere archieven. Op het niveau van publieks-

In deze rubriek praat Laurens De Keyzer met (Bekende) Vlamingen voor wie onze sector een cruciale rol speelt of heeft gespeeld in hun werk. Zij spreken openhartig over hun ervaringen met archieven, bibliotheken, documentatiediensten...

Laurens De Keyzer is auteur/columnist
laurens.de.keyzer@telenet.be

werking zitten we zelfs vooraan in de kopgroep. Toen ik hier 34 jaar geleden begon, was er niet eens sprake van publiekswerking. De toegang tot het archief was toen hooguit en dan nog op bescheiden schaal een privilege voor kenners en vorsers. Dat hebben ik en mijn medewerkers zo breed mogelijk opengetrokken, met deel I van mijn *Beknopte inventaris van het Stadsarchief* in 1979 als een eerste serieuze poging om de deuren open te gooien. Die inventaris heb ik overigens tot aan mijn pensioen bijgewerkt, er verschijnt ook een elektronische versie van.

En zo lees je het nu ook op de website van de Stad Brugge, dat de voornaamste taak van onze archiefdienst niet alleen bestaat in het bewaren maar vooral ook in het ontsluiten van al zijn documenten, van de 13de eeuw tot vandaag, voor ieder die daar belangstelling voor heeft. Weze het nu voor wetenschappelijk onderzoek, voor het uitlooiën van plaatselijke geschiedenis of het beoefenen van heemkunde, voor het opbouwen van een familiehistorie, voor het opmaken van een huizengeschiedenis, het raadplegen van bouwdoSSIers, het kan er nu allemaal. En verdwalen in een doolhof hoef je niet te vrezen, want je krijgt hulp en advies bij je spuurwerk. Vind ik prachtig, dat we dat bereikt hebben. En dan vooral sinds onze verhuis in 1988 naar dit centraal gelegen gebouw hier aan de Burg, waardoor we in die historische ruimtes extra mogelijkheden kregen om lezingen te organiseren, tentoonstellingen, rondleidingen.

Nadeel hier is de beperkte mogelijkheid om de archieven te stockeren. Om het simpel en duidelijk te zeggen: het huis zit vol, en een historisch pand eventjes wat verbouwen zit er uiteraard niet in. We hebben de toevloed van documenten zelfs al moeten afremmen, bijvoorbeeld door een aantal privéarchieven naar elders te versluizen, onder andere naar het Provinciaal Archief. Wat er moet gebeuren? Om te beginnen hebben we nood aan een tijdelijk bijdepot. Daarnaast moeten we grondig in het aangeboden materiaal selecteren, iets wat we overigens de jongste jaren al behoorlijk intensief doen. Tja, zoals het papierloze kantoor voorlopig een utopie blijkt te zijn, zo bezitten we ook hier verschillende versies van nogal wat documenten. Digitalisering? Ja, prima, graag. Maar je gooit een fysiek dossier toch niet weg als je het gedigitaliseerd hebt? Bovendien loop je als archief pakweg twintig jaar achter op de stedelijke administraties. Volledig gedigitaliseerde dossiers, bouwdoSSIers bijvoorbeeld die elektronisch ontstaan zijn, hebben we nog niet moeten overnemen.

Intussen zijn we wel bezig met het digitaliseren van delen van onze historische collecties. Bijvoorbeeld van onze fotocollectie. Daarmee zijn we nog lang niet rond, maar op www.beeldbankbrugge.be kan je toch al meegenieten van duizenden foto's en prentbriefkaarten uit ons archief. Van de 65.000 stuks in ons bezit zijn er nu ongeveer 25.000 gedigitaliseerd. Via de beeldbank kunnen ze geraadpleegd en desgewenst ook besteld worden – waarna wij de auteursrechten nakijken, enzovoort.

Andere belangrijke reeksen en topstukken kunnen hier ter plekke op computers geconsulteerd worden. Nog niet thuis vanuit je luie stoel, nee. Die bestanden zijn zeer zwaar, we zouden er al een eigen server voor moeten hebben. Toch hebben we met geld van de Erfgoedwerking al een paar topstukken kunnen verzamelen op www.historischebronnenbrugge.be, onder andere de *Memorielijst van het Brugse schildersambacht*. En via onze nieuwsbrief kan al wie dat wil de verdere ontsluiting van dat materiaal op de voet volgen.'

HISTORISCHE BRONNEN
BRUGGE

Welkom bij Historische Bronnen Brugge

www.historischebronnenbrugge.be is een platform voor het digitaal publiceren en ontsluiten van belangrijke Brugse historische bronnen. Deze bronnen vormen cultureel erfgoed met een onvervangbare betekenis voor de stadsgeschiedenis. De digitale publicatie via deze website laat de bewaarmaat toe om het origineel document verder optimaal te conserveren.

Oosters album
Prentenkabinet Muzee Brugge

Het Oosters Album is een paneel uit de collectie van verzamelaar Joseph van Huume. Het Album (eind 18de - begin 19de eeuw) illustreert vooral de grote fascinatie voor het exotische China uit die dagen. De kleine illustraties van het dagelijks leven zijn hoofdzakelijk het werk van drie Brugse kunstenaars (Léonide, Stuyver, Verbrugge), maar het Album bevat ook enkele oorspronkelijke Chinese stukken.

Bekijk deze bron

Frustrerend

'Ik heb geschiedenis gestudeerd in Leuven. Normaal gesproken was je toen met dat diploma zo goed als voorbestemd voor het onderwijs. Dat was de normale gang van zaken. En zo gebeurde ook. Les gegeven in geschiedenis en aardrijkskunde. Een doctoraatsstudie? Daar dacht ik wel aan, en ik was er ook mee bezig, maar in mijn vrije tijd. Aan de universiteit behoorde ik niet tot de uitblinkers die dan door de prof voor een onderzoeksopdracht geroepen worden. Wel heb ik in het secundair onderwijs enkele carrièrestappen bewust laten liggen om me bezig te kunnen houden met ons verleden. Dat zat dus wel in mij. En het is er ook uitgekomen, dissertatie inclusief.

Toch heb ik mijn vijfenzestigste niet afgewacht om op te stappen als hoofdarchivaris. Ik heb het heel graag gedaan, daar niet van. Ik heb het gevoel dat ik iets verwezenlijkt heb, dat kan ik ook wel opmaken uit de vele waarderende reacties bij mijn afscheid. Maar in zo'n leidende positie zijn je dagen eerlijk gezegd vaak driekwart of meer gevuld met personeelszaken, organiseren, managen. En da's na verloop van tijd best frustrerend. Een persoonlijke medewerker? Dat zou mooi geweest zijn, maar dat mag niet. Een aanstelling als senior archivaris? Leuk idee, ik weet het, maar voorlopig nog te revolutionair. Nu goed, ik wil mijn handen nu vrij maken van al die bijkomende beslommingen, zodat ik me intensiever kan gaan richten op archiefstudie en kan voortbouwen op lopend onderzoek – want dat eindigt natuurlijk nooit.

Ziet mijn palmares er indrukwekkend uit? Ach. Ik heb niet stilgezeten, dat is waar. Maar je legt zo'n bibliografie toch niet naast die van een universiteitsprofessor. Ze kan hetzelfde gehalte ook niet hebben, daarvoor ontbrak me niet alleen de tijd maar ook het wetenschappelijke circuit. Dus relatieveer ik het graag een beetje. Die bibliografie vormt de neerslag van mijn historisch werk, maar dat was per slot van rekening maar één aspect van mijn bezigheden. Een belangrijk aspect, zeker, vooral omdat we op die manier vaak in staat zijn om de historici de juiste bronnen aan te wijzen. We zijn dus vooral de providers van de onderzoekers. Mijn eigen onderzoek ging dan nog vooral over de instellingen uit het verleden, bijvoorbeeld over de ambachten als *instellingen* – maar vervolgens is de aandacht gaandeweg meer toegespitst op de handel, en vandaar ook op de invloed van vreemde naties op Brugge, want sommige hebben een ongelooflijk belangrijke stempel op de stad gedrukt.'

De weg wijzen

'Ontdekkingen? Als je bedoelt of we hier nog spectaculaire dingen vinden in oude dozen achter in de kast, nee, die bronnen zijn ontsloten. Maar je kunt via al die bronnen wel de geschiedschrijving helpen verfijnen. Om een voorbeeld te geven, het is een wijd verbreid cliché dat op economisch vlak in onze contreien de Duitse Hanzesteden altijd de eerste viool hebben gespeeld. Onderzoek van ons archiefmateriaal heeft dat eenzijdige beeld gevoelig bijgesteld. De invloed van de Duitse Hanzesteden op de economische bloei van Brugge mag uiteraard niet onderschat worden. In de beginperiode, de 13de-14de eeuw, waren ze overheersend. Maar ze zijn daarna volledig ingehaald door de Italianen, en in de 16de eeuw door de Spanjaarden die toen economisch de plak zwaaiden en de stad Brugge haar internationale glans hebben gegeven.

Dat is een van de zeer nuttige aspecten van ons vak, dat we historici en historici in spe de weg kunnen helpen wijzen naar meer precisie en verfijning in hun onderzoekingen. Vreemd genoeg echter is bij ons het wetenschappelijk onderzoek over onze materie slechts mondjesmaat toegenomen. En hoe zal dat verder evolueren, vraag ik me af, als studenten alleen nog in dat ene masterjaar aan hun eindverhandeling werken, terwijl wij toch in ons eerste licentiejaar al volop in het archief doken? Nu goed, los daarvan zijn we er wel in geslaagd om veel meer gewone, niet gespecialiseerde gebruikers naar het Stadsarchief te lokken. Huiseigenaars bijvoorbeeld, die de geschiedenis van hun eigendom en de omgeving ervan hier tot diep in de Middeleeuwen in plannen, namen, rekeningen kunnen reconstrueren. Mooi dat zo iets kan, al was het maar om de band die dat schept met je huis, met je stad.

En gelukkig was er altijd wel een zeer intense belangstelling uit het buitenland. Onder meer in Amerika en Azië worden

momenteel studies gemaakt op basis van Brugse archiefbronnen, over architectuur, over politiek, over middeleeuwse handel. Vooral voor economie is de interesse groot, wegens de glansrol van Brugge in de late Middeleeuwen. Heb ik overigens altijd boeiend gevonden, die grote aandacht van het buitenland – haast alle dagen arriveren hier brieven van over de grenzen van land en continent. Iemand van bij ons of aan de andere kant van de oceaan op grond van ons bronnenmateriaal kunnen helpen en bijsturen om zijn of haar historische kennis te polijsten, ik heb dat altijd als een bijzonder voorrecht van mijn vak ervaren. Want dat komt de geschiedschrijving en dus ook onze eigen inzichten over die tijd en over de mensen van toen ten goede.'

Boven: met Jan De Mey, voorzitter vzw Levend Archief.

Onder: v.l.n.r.: Jan De Mey, schepen Yves Roose, burgemeester van Brugge Patrick Moenaert, André Vandewalle en Johan Vannieuwenhuyse, Algemeen voorzitter VVBAD.

Foto's: Jan Termont.

Boven: met vrouw en kinderen in de Schepenzaal van het Brugse stadhuis.
Onder: na de overhandiging van het boek.
Foto's: Jan Termont.

De kleine man

'Ik heb trouwens uitstekende contacten kunnen opbouwen met buitenlandse collega's en historici. En als ik dan ook eens ter plekke kon gaan neuzen in de archieven, leverde dat soms fijne verrassingen op. Zoals in Tallinn. Ik vroeg er enkele oude registers op en tot mijn verbazing bleken die geconserveerd in precies dezelfde boekbanden als bij ons. Dat bleek een heel handeltje geweest, want kennelijk werden in de 16de eeuw in Brugge veel meer dergelijke boekbanden gemaakt voor de export naar het buitenland. Interessant, en dus komt dat dan ook educatief te pas bij ons, bijvoorbeeld via een tentoonstelling. Zo werk je steentje voor steentje aan een restauratie van je verleden. Je legt kleine draden bloot, economisch, bouwkundig, politiek,

enzovoort. Aan de historicus dan om uit al die kleine draden het geheel te weven en te commentariëren.

In dat opzicht hebben we ons vroeger te beperkt gefocust op de instellingen, vind ik, de kleine man bleef onderbelicht. We leerden bijvoorbeeld veel bij over een ambacht als instituut, maar nauwelijks wat over de ambachtslieden zelf. We verloren de gewone man uit het oog, de arbeiders, lastdragers, voerlieden, schippers, lage beambten, noem ze maar. Dat heb ik in mijn eigen werk zoveel mogelijk vermeden. Als ik een studie maak over de Brugse schoenmakers en timmerlieden in het ambachtswezen van de 13de tot de 19de eeuw, of als ik de focus eens verleg van de reders naar de schippers, tja, dan kan iemand misschien denken: wat hebben we daar nu eigenlijk aan? Daar hebben we heel

veel aan, antwoord ik. Weten hoe de mensen toen leefden en werkten, wat ze verdienden, hoe ze zich gekleed en gevoed hebben, noem maar op, dat is toch heel belangrijk? Welnu, hun sociale groep was hun ambacht. En die vormde tegelijk hun vrijheid, hun zekerheid en hun beperking. Daar moesten ze niet alleen de regels van navolgen, ook hun sociaal leven werd er ongelooflijk sterk door bepaald. Dat proberen uit te vissen is, hoe bescheiden ook de schaal waarop je werkt, toch een poging om de zin van de geschiedenis proberen te achterhalen en te begrijpen. Door ook achter de grote historische decors en de grote gestes te gaan kijken, achter de regels van grote ambachten, of, pakweg, achter de strategieën van een oorlog. Niet alleen de generaals moeten ons interesseren, ook het lot van de gewone soldaat. Niet alleen de voorschriften van een ambacht moeten we lezen, we moeten ook kijken naar de mensen die de voorschriften moesten naleven. En hoe ze dat deden, en hoe ze bij overtreding gestraft werden, enzovoort. Dan ontdek je de kleine mens achter de façade van de grote geschiedenis. Dat is niet alleen leerrijk en boeiend op zich, het is ook noodzakelijk om die geschiedenis te begrijpen.'

1500 straatnamen

'Of je dan geen kamergeleerde dreigt te worden? Dat hangt van jezelf af. Ik mag in elk geval zeggen dat ik als stadsarchivaris niet verdroogd ben tussen de archieven, wel integendeel. Ik was en ben heel betrokken in het stadsleven. Als aangespoelde Bruggeling voel ik me meer Bruggeling dan veel geboren Bruggelingen die al vijftien jaar in Antwerpen of Gent wonen. Voordrachten, ook in het weekend, het inrichten en bezoeken van tentoonstellingen, contacten in vele geledingen van de maatschappij, nee, ik denk niet dat iemand hier kan zeggen dat ik me in een ivoren toren heb verschanst. Met het personeel organiseerde ik bovendien veel werkoverleg, wat goed is. Meer dan vroeger ook deden we aan serieuze evaluatie over afgelopen projecten, wat eveneens goed is. Ik was zeker niet de chef die eerst zijn bevelen gaf en zich dan terugtrok. Nee, het ging er veeleer gemoedelijk aan toe, wat niet wil zeggen dat er gespeeld kon worden. Met hoeveel we anders konden spelen? Met twaalf. Op het Brugse Stadsarchief zijn nu twaalf betrekkingen ingevuld. Als je dat vergelijkt met de bestaffing van soortgelijke instellingen in Nederland, dan kom je bij ons uit op de helft of minder. Maar op Vlaams niveau is dat oké.

En nu? Begrotingen ga ik niet meer helpen opmaken, geen werkoverleg meer, geen personeelsperikelen, geen kantooruren meer – maar zoals ik al zei, ik ga niet op mijn lauweren rusten. Niet langer als beheerder nu, maar volop als gebruiker van onze archieven. Om er wat mee te doen? Bijvoorbeeld: een boek over de betekenis van onze straatnamen, dat zijn er zo'n vijftienhonderd in Groot-Brugge. Dat is overigens niet eens zo gecompliceerd voor mij, omdat

ik de dossiers over nieuwe straatnamen zelf beheerd heb, ook die in de randgemeenten. En waar nodig met inspraak. Bijvoorbeeld: als de meeste bewoners van de Leikenstraat geen probleem hebben met de wat macabere uitspraak van hun straatnaam, dan blijft de naam behouden. Maar mocht onze rondvraag een problematische reactie opgeleverd hebben, dan gingen we met onze straatnamencommissie aan de slag.

In mijn boek wil ik al ons onderzoek hierover bundelen, om het toegankelijk te maken. Wie weet waarom precies zijn straat zus of zo genoemd wordt, leert iets bij over het verleden van zijn stad, van zijn plek. Dat scheidt een band, en dan spring je ook behoedzaam om met de toekomst. Als je me dus vraagt, wat nu? – dan zeg ik: doen wat ik eigenlijk altijd gedaan heb, de kennis onderzoeken die geborgen ligt in onze archieven en ze op een zo breed mogelijk vulgariserend niveau proberen te verspreiden.'

Een privilege voor iedereen

(Verzamelde studies van dr. André Vandewalle over Brugse geschiedenis, archief en heraldiek) is uitgegeven door Levend Archief vzw & de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief- en Documentatiewezenen vzw en is te verkrijgen via wbad@wbad.be (25 euro + verzendkosten)